

**ПЕРСПЕКТИВИ ПЕРЕТВОРЕННЯ ЛЮДИНИ
У ДЗЕРКАЛІ МЕДІАФІЛОСОФСЬКОЇ РЕФЛЕКСІЇ**

В. С. Лук'янець, доктор філософських наук, професор

Запропоновано сучасне розуміння соціокультурних наслідків наростаючого шквалу NBICS-революцій і його ролі в перетворенні людини. З'ясовано значення медіафілософії для розвитку соціогуманітаристики у добу високої електроніки.

Шквал NBICS-революцій, техно-біо-еволюція, медіафілософія, поліпшення людської функціональності, постлюдина, медіалюдина.

Новітній шквал нано-біо-гено-нейро-інфо-комп'ютерно-медійних революцій перетворює не тільки базові соціально-економічні, але й надбудовні, гуманітарні практики постіндустріального суспільства. Багатоплановим і далеко не безпечним перетворенням цей революційний шквал піддає й саму людину в повноті всіх її біо-психо-соціальних вимірів. Реагуючи на всі ці зміни, філософська антропологія науки й техніки породила нову парадигму філософського осмислення феномена «Людина». У сучасній літературі цю нову парадигму номінують неологізмом «медіафілософська парадигма».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різномічному осмисленню процесу становлення цієї парадигми та її соціокультурних функцій у перетворенні людського буття, що поринає в комп'ютерно-медіальне середовище, присвячена велика кількість наукових робіт [1–6].

Мета дослідження – проаналізувати еволюцію медіа-філософської парадигми.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомо, що людина, розглянута як суб'єкт соціокультурних практик, формується не в природному середовищі, а в медіа-середовищах спілкування – голосових (оральних), письмових, друкарських, телевізійних, електронно-комунікаційних тощо. Оскільки суб'єкт соціально-культурних практик – це щось «людське, занадто людське», його можна перетворювати за допомогою гуманітарних технологій, найважливішими з яких є медіа-технології.

Категорія «медіа-технологій» містить у собі не тільки технології друку, фотографування, радіо, кінематографу, телебачення, відео, але й комп'ютерні мережі типу WWW (Інтернет), Grid, Обчислювальні хмари, інтелектуальні роботи, розумні речі, які (в обхід людини) обмінюються інформацією між собою через Інтернет та ін. Гранично масштабною соціогуманітарною технологією, яка входить до категорії «медіа-технологій», є культура. І саме тому, що культура є медіумом (тобто засобом, що опосередковує відношення «людина – Всесвіт»), культура може застосуватися як медіа-соціогуманітарна технологія для перетворення людини в повноті всіх її біо-психо-соціальних вимірів.

Неологізм «медіафілософія» нині використовується як бренд тієї галузі філософської антропології науки й техніки, яка рефлектує над людською життєдіяльністю, здійснюваною в таких медіальних середовищах спілкування (комунікації, обміну досвідом), які породжені усним і письмовим мовленням, друкарством, радіо, телефонією, телебаченням, комп'ютерно-медіальними середовищами. У контексті медіафілософії словосполучення «медіа-практика» позначає діяльність тих, хто застосовує арсенал перелічених вище медіальних технологій у будь-якій сфері людської життєдіяльності.

Здійснюючи свій професійний дискурс, творці медіафілософії використовують досягнення всіх інших сфер сучасного медіа-праксису, враховують культурні традиції й результати соціальних і гуманітарних наук. Не залишають вони без уваги й методи, що виникли на перетині культурології, лінгвістики, комп'ютеристики, риторики, історії філософії, літературознавства, психології, політології, політичної теорії, історії мистецтва й критики, теорії кінематографа тощо.

Головна відмінність медіафілософського дослідження людської життєдіяльності від її журналістського, філологічного й природничо-наукового осмислення полягає в такому.

Філософський розгляд будь-якого феномена (такого, наприклад, як міфологія, наука, мистецтво, техніка) починається з питання: "Що значить цей феномен у довгостроковій перспективі для людини (яка розуміється не тільки як біологічний індивід роду Homo, або як продуктивна сила суспільства), але і як суб'єкт всіх неекономічних соціально-гуманітарних практик?". Розгляд кожного зі згаданих феноменів під таким кутом зору означає, що в професійному співтоваристві філософів «людина як суб'єкт всіх соціокультурних практик» – це своєрідна міра для оцінки всіх феноменів, які мають філософський зміст.

З урахуванням цього зауваження неважко зрозуміти, чому головне завдання тієї галузі філософії, яка йменується неологізмом

«медіафілософія», складається аж ніяк не в тім, щоб з'ясувати, як улаштовані комп'ютерні та інші медіальні середовища, якого рівня досконалості вони досягли на сьогодні. На всі такі питання компетентні відповіді дають фахівці у сфері комп'ютеристики. У фокусі рефлексії медіафілософів розташовуються інші питання. І, насамперед, такі:

1. Що означає практика створення й використання комп'ютерних та інших соціогуманітарних медіальних середовищ для перетворення людини, яка функціонує як суб'єкт соціокультурних практик у довгостроковій перспективі?

2. Якою мірою комп'ютерно-медіальні практики перетворюють саму людину, її свідомість, підсвідомість, інтелект, психосоматику, весь комплекс її біо-психо-соціальних здатностей?

Досліджуючи подібні питання, творці медіафілософії виходять із того, що соціогуманітарні медіальні середовища прямо й безпосередньо не впливають на природу. Прямо й безпосередньо такі середовища впливають на людину, що здатна сприймати Всесвіт за допомогою органів почуттів і переробляти сприйняття за допомогою мозку або різноманітних його комп'ютерних протезів-підсилювачів, які здатні не тільки підсилювати, але і якісно перетворювати медіапротезовану людину.

Саме тому практику такого медіа-протезування після М. Маклюена називають практикою зовнішніх, неорганічних «розширень людини». Без прогресуючої електроніки багатьох соціокультурних практик, здійснюваних за допомогою згаданих вище комп'ютерно-медіальних протезів, сьогодні б попросту не існувало.

Медіафілософія ХХ століття, як і її попередниця – філософська антропологія науки й техніки, – здійснює філософську рефлексію над «слідами людської присутності» у Всесвіті з метою створення адекватного уявлення про людину, що формується в умовах новітнього шквалу нано-біо-гено-нейро-інфо-комп'ютерно-медійних революцій.

На думку медіафілософів, у кожному явищі природи особина роду Ното і сучасна людина як суб'єкт соціальних дій бачать далеко не одне й те саме. Особина роду Ното не здатна побачити фізичний Всесвіт як мегаструктуру рівнів, що простирається від рівня кварків до рівня квазарів. Творці ж космофізики електронної доби, органи світосприймання яких посилені комп'ютерно-медіальними протезами, сприймають Всесвіт саме таким чином.

Отже, неологізм «медіафілософія» позначає ту галузь філософської антропології науки й техніки, що осмислює сліди людської присутності, які залишаються людиною за допомогою далеко не будь-яких знарядь діяльності, а тільки тими, які виникли й

модернізуються під час медіа-комп'ютерних революцій. Осмислюючи соціокультурні наслідки практики створення й використання медіа-середовищ узагалі та комп'ютерно-медіальних середовищ, особливо, медіафілософи акцентують на їх комплексному соціокультурному функціоналі. У свідомості медіафілософів процес передачі життєвого досвіду з'являється як достатньо складний і далеко не однозначний процес.

Філософи давно помітили, що, передаючи свій досвід іншій людині, можна не тільки розширювати границі її особистого досвіду, але й перетворювати її психіку, придушувати її волю, панувати над нею. І саме тому, що це зауваження стосується будь-якого типу медіа, тобто, будь-якого способу повідомлення (передачі, трансляції) досвіду, стає ясно, що немає й не може бути неагресивних медіа. Єдиний спосіб приборкувати агресивність медіа полягає в тому, щоб не ставитися до медіа наївно, а піддавати їх усе більш скрупульозним дослідженням. Саме такі дослідження здійснюють творці медіафілософії, у межах якої слово «досвід» позначає все те, що пережито попередніми поколіннями землян, репрезентовано у деяких засобах і може бути передано не тільки іншим індивідам, але й прийдешнім поколінням. Слово *медіа* (у гранично широкому його розумінні) позначає будь-який спосіб, яким досвід поколінь повідомляється або іншим індивідам, або прийдешнім поколінням.

Комп'ютерно-цифрові медіа внесли в практику передачі досвіду багато принципово нового: можливість комбінувати комп'ютерно створені уявлення-імітації (уявлення-демонстрації) і тексти. Це не просто розширило мову мультимедіа, але й збагатило медіа-комунікацію архітектурою гіпертекстової побудови глобального символічного простору. Гіпертекст здатний оперувати знаками, які посилаються на величезні мультимедійні тексти. І таким чином гіпертекст свідчить про те, що людина епохи високої електроніки опанувала спосіб абстрагування набагато більш високого рівня, ніж усі попередні.

Головне завдання медіафілософів постає в осмисленні значення всіляких медіальних середовищ для людини, їхніх багатопланових впливів на індивідуальну й колективну психосоматику, свідомість, інтелект, на весь комплекс біо-психо-соціальних людських здатностей. Особливу увагу медіафілософи приділяють аналізу довгострокових соціокультурних наслідків практики створення й використання соціогуманіарних медіальних середовищ узагалі та комп'ютерно-медіальних середовищ, зокрема.

Загальне уявлення про людину, яке формується медіафілософським осмисленням «слідів людської присутності», розуміється не як надчасова онтологічна константа, а як історична

змінна. Аналіз багатовікової еволюції такого уявлення про людину ініціює появу різних медіафілософських форсайтів (тобто футурологічних технопрогнозів).

Таким чином, медіафілософія – це свого роду історичний продукт багатовікової еволюції філософської рефлексії над грибницею всіляких слідів людської присутності, яка спонтанно розростається у Всесвіті. Осмислення таких «слідів» медіафілософія здійснює заради того, щоб створювати усе більш адекватне уявлення про людину як суб'єкта не тільки соціально-економічних, але й всіх соціально-гуманітарних практик, здійснюваних у нинішньому глобальному комп'ютерно-медіальному просторі-часі.

Ініціатори медіафілософії, які маніфестують її як передній рубіж філософської антропології науково-технологічної діяльності нашого століття, переконані, що недалеко той час, коли всі соціокультурні практики (комунікативні, когнітивні, освітні, художні та ін.), будуть здійснюватися за допомогою комп'ютерно-медіальних технологій. Саме тому, згодом медіафілософія перетвориться на домінуючу парадигму філософської антропології науки й техніки.

Тому сучасний вибухоподібний розвиток, практики створення й використання комп'ютерно-медіальних середовищ, а також експансія таких середовищ в усі сфери життєдіяльності сучасного суспільства, прийнято називати *комп'ютерно-медіальною революцією*. Будучи найважливішою складовою новітнього шквалу NBICS-революцій, вона здійснює на нього зворотний вплив. У гранично широкому її розумінні, комп'ютерно-медіальна революція з'являється як кардинальна зміна глобального медіального простору-часу доби Гутенберга, у якому здійснювалися всі соціокультурні практики доби книжкової культури.

Комп'ютерно-медіальна революція, таким чином, – це вибухоподібний прогрес практики створення нових комп'ютерно-медіальних засобів спілкувань – таких як гіперкомп'ютери, комп'ютерні мережі типу WWW (Інтернет), Grid, Обчислювальних хмар, усілякі гаджети, дистанційно керовані роботи та ін. Нарощуючи пресинг не тільки на науково-технологічну, освітню, економічну діяльність, але й на моральність, політику, соціальну теорію, психологію, комп'ютерно-медіальна революція стає впливовим фактором трансформації філософської антропології науки й техніки.

Новий глобальний медіальний простір-час, породжуваний комп'ютерно-медіальною революцією, по своїй ємності кардинально перевершує гутенбергівський простір. І саме тому, цей простір перетворюється на периферійну частину нового глобального комп'ютерно-медіального простору-часу. Простір Гутенберга, породжений практикою друкарства, продовжує існувати й у новому

глобальному комп'ютерно-медіальному просторі. Однак, тепер він уже не є глобальним тому, що не відповідає запитам соціокультурних практик, які прогресують на базі конвергенції NBICS-технологій.

Комп'ютерно-медіальна революція перетворює сучасну індустрію наукових знань у складний комплекс таких когнітивних практик, як сенсорно-технологічне спостереження, комп'ютерне моделювання, комп'ютерне експериментування, теоретизування тощо. Синергетичний сибіоз цього комплексу когнітивних практик каталізує процес комп'ютерно-медіального перетворення суб'єкта будь-яких соціокультурних дій. А це значить, що новітні комп'ютерно-медіальні перетворення людини впливають на режим еволюції не тільки природознавства, технікознавства, але й гуманітаристики.

Незважаючи на те, що ця революція перетворює, насамперед, людину, з часом вона через перетворену людину (тобто суб'єкта всіх соціокультурних практик), буде змінювати всі позаекономічні гуманітарні практики – комунікативні, когнітивні, освітні, художні та ін.

Наука у всій її тотальності (природознавство, гуманітаристика, комп'ютеристика, індустрія High-tech і High-hume) – усі вони різні комплекси згаданих вище соціокультурних практик, які в межах медіафілософії розглядаються як сліди людської діяльності. Усвідомлення індустрії наукових знань у всій її тотальності як особливого «сліду людської присутності» у Всесвіті дозволяє зрозуміти залежність прогресу науки від довготривалого процесу комп'ютерно-медіального перетворення людини. Могутність, креативний потенціал кожного комплексу когнітивних практик, що входять у природознавство, гуманітаристику, індустрію наукових знань, залежать від креативних здатностей суб'єкта, який здійснює ці соціокультурні практики. З урахуванням цієї залежності стає зрозуміло, чому епоха перетворення людини за допомогою все більш удосконалених комп'ютерно-медіальних технологій є грандіозна подія в глобальній еволюції планетарного суспільства.

З урахуванням тенденції розширення експансії комп'ютерно-медіальних технологій неважко зрозуміти, чому футурологічний вектор переорієнтувався від аналізу конвергенції NBIC-технологій до турботи про майбутню долю людини, існування якої поринає в нове глобальне комп'ютерно-медіальне середовище, яке породжується новітнім шквалом NBICS-революцій. Провідні соціальні експерти нашого часу попереджають, що процес формування нової, інноваційно-технологічної цивілізації, а також практика перетворення людини за допомогою все більш могутніх комп'ютерно-медіальних практик, мчать цивілізацію аж ніяк не в безхмарне майбутнє. І оскільки немає гарантій того, що людська психіка успішно витримає

поступально зростаючий комп'ютерно-медіальний пресинг, медіафілософія зосереджує свою увагу на аналізі новітнього шквалу NBICS-революцій, і його соціогуманітарних наслідків.

У межах такого аналізу практика перетворення людини за допомогою соціально-гуманітарних комп'ютерно-медіальних середовищ осмислюється не тільки як технологічний прогрес, але і як багатовікова соціально-історична еволюція людського буття. Медіафілософське осмислення людського буття у глобальному медіакомп'ютерному просторі-часі дистанціюється не тільки від філософії природознавства й філософії науки, але й від загальної теорії медіальних середовищ. У фокусі уваги медіафілософів виявляється багатовіковий процес перетворення людської природи, а не фізичної природи, техносфери. Переднє слово «медіа» у словосполученні «медіафілософія» означає, що творців цієї галузі філософії цікавлять ті процеси перетворення соціально-антропологічної природи людини, які здійснюються за допомогою штучно створюваних комп'ютерно-медіальних середовищ.

Висновки. Медіафілософський підхід до аналізу соціокультурної ролі комп'ютерно-медіальних середовищ у практиці перетворення людини відрізняється від аналізу цих середовищ, який здійснюється в контексті прагматичного інженерного, інструменталістського підходу, що використовує математичні методи. Прихильники цього підходу концентрують свою увагу на дослідженні тих форм комп'ютерно-медіальної взаємодії, які домінують на рівні суб'єктивного світосприймання і нині змінюються з наростаючою швидкістю. Осмислюючи цей мегатренд, творці новітніх медіа-техно-форсайтів прогнозують, що прискорення прогресу комп'ютерно-медіальних середовищ буде неминуче супроводжуватися все більш кардинальними перетвореннями людської природи, і не тільки природи біологічної особини роду Homo, і навіть не тільки як винятково продуктивної сили суспільства, а й як суб'єкта всіх соціогуманітарних практик.

Своєчасне прогнозування довгострокових наслідків цього мегатренду комп'ютерно-медіальних перетворень людини є стратегічним завданням медіафілософії майбутнього. Немає ніяких сумнівів у тому, що в добу високої електроніки практика створення й застосування все більш могутніх комп'ютерно-медіальних інжинірингів буде піддавати людину все більш глибоким і далеко не безпечним перетворенням. І саме тому, без інтенсивного розвитку прогностики глобальних техногенних погроз людському буттю на Планеті неможливе успішне просування цивілізації в наукомістке майбутнє.

Список літератури

1. Маклюэн Г. М. Понимание Медиа : внешние расширения человека / Г. М. Маклюэн. – М. ; Жуковский : КАНОН-пресс-Ц, Кучково поле, 2003.
2. Медиафилософия. Основные проблемы и понятия / под. ред. В. В. Савчука. – СПб. : Санкт-Петербургское философское общество, 2008.
3. Стародубцева Л. А. Медиум и дистанция / Л. А. Стародубцева // Международный журнал исследований культуры. – 2011. – № 3 (4).
4. Визинг Л. Шесть ответов на вопрос "Что такое медиафилософия?" / Л Визинг ; пер. с нем. Д. Колесниковой // Вестник ЛГУ им. А. С. Пушкина. Серия «Философия». – 2010. – № 3. Т. 2. – С. 189–194.
5. Hartmann F. Medienphilosophie / F. Hartmann. – Wien : WUV-Universitätsverlag, 2000.
6. Хартман Ф. «10 тезисов» к дискуссии о Возможностях теории медий / Ф. Хартман ; пер. с нем. О. Никифорова (<http://www.gnosis.ru/media/hartrus.html>).

In article the modern understanding sociocultural consequences of accruing squall of NBICS-revolutions and its role in transformation of the person is offered. Value of media philosophy for development humanities during an epoch of high electronics is found out.

Squall of NBICS-revolutions, media-philosophy, post-human, homo sapiens technicus, homo mediatus.

Предложено современное понимание социокультурных последствий нарастающего шквала NBICS-революций и его роли в преобразовании человека. Выяснено значение Медиафилософии для развития социогуманитаристики в эпоху высокой электроники.

Шквал NBICS-революций, техно-био-эволюция, медиафилософия, улучшения человеческой функциональности, постчеловек, медиачеловек.